

Terveen parantamisesta

■ VELI HYVÄRINEN

Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus.

Toim. Liisa Tuovinen, Olli

Stålström, Jussi Nissinen ja

Jorma Hentilä. Gaudeamus 2011.

Kirjassa *Saanko olla totta?* käsitellään lähinnä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemia ongelmia, jotka ovat toivottavasti Suomessa pian jo menneisyyttä. Silti on hyvä, että ne on kirjattu talteen. Saatuaani kirjan, ajattelin hiveneen kiusaantuneena: ”Yhäkö noista asioista on puhuttava?” Eri puolilta viime aikoina kantautuneiden vihapuheiden seurauksena on pakko sanoa: ”Yhä.”

Osaamme varoa mainoksien toittottamaa totuutta. Vaikeampi on varoa virallisten instituutioiden käsityksiä ja toimintoja. Olisi kai voitava luottaa lakeihin, psykiatriaan ja jopa kirkkoon. Sitä vartenhan pidämme niitä yllä mm. verovaroin, että ne kukin alallaan ylittäisivät tavallisen kansalaisen tiedot ja taidot.

Elämäämme vaikuttaa virallisen yhteiskunnan lisäksi seikka, jota voi paremman puutteessa kutsua tyhmydeksi, joka sikiää itsensä. Gustave Flaubert huomautti profeetallisesti 1800-luvulla, että tyhmyys lisääntyy niin sanotun tiedon lisääntyessä. Informaatioteorian isä Claude Shannon osoitti 1940-luvulla, miten tiedon ja hälyn suhdetta kuvaa samanlainen laki, jonka lämpöopin 2. pääsääntö (entropialaki) esittää Ludwig Boltzmannin 1900-luvun taitteessa esittämässä muodossa. Molempien sanomia hieman oikoen: mitä enemmän on informaatiota, si-

tä enemmän oikean tiedon rinnalle viriää ja viritetään myös hömppää, jolle on aina markkinarako paremman tiedon puutteessa. Tarpeellista ja oikeaa tietoa rakentavat sekä pitävät yllä mm. maalaisjärki, hyvä koulu, tiede ja taide.

Voi myös toivoa, että Martti Lutherin kirkon jatkuvasta uudistamisesta esittämä teesi ”Ecclesia semper reformanda est” vaikuttaisi. Tietoisuuteemme ja arkipäivän toimintoihimme ovat onneksi kutoutuneet myös sellaiset seikat kuin yhteinen hyvä ja kaavamaisen moralismin epäileminen.

Mikä terveen parantaisi?

Saanko olla totta? kertoo, miten yritykset muuttaa ihmisten mieliä heidän seksuaalisen toiseutensa takia ovat saaneet aikaan surkeita tuloksia, inhimillistä kärsimystä ja katastrofeja. Kirjan osuva nimi on Olli Stålströmin kertoman mukaan peräisin teologi Martti Lindqvistin teksteistä. Kirjassa ei käsitellä niinkään myöhään kuin 1950- ja 1960-luvulla tapahtuneita lesbojen ja homojen vankeustuomioita, jopa kastraatioita.

Tiettävästi yksikään homo tai lesbo ei ole missään psykiatrisessa tai uskonnollisessa hoidossa muuttunut heteroksi. Mikäpä terveen parantaisikaan? Rikkinäisyys taas ei ole vain homojen tai lesbojen erityispiirre. Eri asia ovat vammat, joita uskonnolliset yhteisöt, lainsäädäntö, tietämättömyys, ennakkoluulot ja vihapuheet ovat aiheuttaneet, ja aiheuttavat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille. Kymmenet tai sadat tuhannet yhä elävät suomalaiset ovat eri tavoin kärsineet siitä, että he ovat joutuneet kieltämään itsensä sopiakseen vallitsevaan muottiin.

Onneksi yleinen ilmapiiri on Suomessa nykyisin myönteinen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan. Jopa kirkkomme on alkanut toimia myös vähemmistöjen puolesta. Silti esimerkiksi vanhoillislestadiolaisten piireissä olisi asiassa paljon tekemistä.

Kertomuksia elämästä, joka on

Jussi Nissisen asiantuntevan johdannon jälkeen kirjan ensimmäisessä osassa Kersti Juva kertoo, miten hän selvisi tehotomasta ”hoidosta” täyteen elämään ja miten sivistysperheessäkään voi käydä. Äiti sattui olemaan terapeutti, isä puolestaan fiksu, sydämensä ääntä ymmärtävä arkipiispa. Jo tuon hankalasta aiheestaan huolimatta hykerryttävän hauskan kertomuksen takia kirjaan kannattaa perehtyä. Monessa mukana ollut Olli Stålström kuvaa pitkään kestänyttä piinansa, jossa psykoterapia kulutti komealta mieheltä lukemattomat vuodet ja rahat. Hukkaan, kunnes hän irtautui mokomasta.

Tiia Aarnipuu kuvaa elämää parisuhteessa sukupuolenkorjauksen tehneen henkilön kanssa. Pauli Löija kertoo miten seksuaalisuuden kieltäminen saattaa johtaa jopa hengenvaarallisiin somaattisiin oireisiin ja itsemurhariskiin. Nimimerkki Johannes kuvaa taivaltaan itsensä hyväksymiseen päin, prosessia joka on yhä kesken. Seija Vilénin ja Anna Kortosalmen artikkeli käsittelee avoimen ja asiantuntevan terapian tarjoamaa tukea. Outi Hannula kiittää onnistunutta terapeutti-suhdettaan ja tietä epävarmuudesta luottamukseen. Voi vain veikata, miten monta nimimerkki Jaskan tapaista elämäntarinaa olisi kerrottavissa vanhoillislestadiolaisissa perheissä kasvaneista nuorista.

Esimerkkitapauksiin kuuluvat myösnimimerkki Riston kokemukset masennuksesta ja sen hoidosta, Aukustin sukupuolenkorjausprosessi ja biseksuaalisen Johannan sekä intersukupuolisen Terhin kokemukset. Arja Tuunela rohkaisee pyytämään ja antamaan apua masennuksessa, pohjalainen luokanopettaja Mikko Autio iloitsee vapauttavasta tunteesta, joka seurasi ulostuloa kaapista.

Jostakin kertoo se, että kaikki kirjoittajat eivät ole uskaltaneet käyttää omaa nimeään. Kertomukset ovat joka tapauksessa tärkeitä aikaalastodistuksia.

Kirjaa ei tule tietenkään tulkitta siten, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla yksilöllillä elämä olisi ennalta määrättyä ongelmallista. Siitä kirjassa ei ole kyse eikä suurin osa liene koskaan tarvinnut terapiaa. Suomessa elää satoja tuhansia ihmisiä, jotka ovat erilaisia kuin valtaväestö seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteettinsä suhteen. Miten onnellisia tai onnettomia he ovat valtaväestöön verrattuna, ei tiedetä.

Tietoa, ajatuksia, kritiikkiä

Tutkija-artikkeleita seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden eri puolista on koottu kirjan toiseen osaan.

Leena Nissisen perusteellisessa ja empaattisessa artikkelissa ”Myötäeläminen ja voimavarat” tarkastellaan kirjan aihepiiriä lähinnä terapeutin kannalta.

Johannes Myyrän raikkaan ironinen ja tiedoiltaan rikas artikkeli ”Psykoanalyysia ihan homona” ruotii psykoanalyysin vaikeaa suhdetta homoseksuaalisuuteen. Freudin radikaali teoria oli erityisesti toisen maailmansodan jälkeen väännetty pitämään homoutta pa-

tologisena ilmiönä. Psykoanalyysi oli alistettu nykytermein sanottuna heteronormatiivisuuden palvelukseen – ”sukupuoliuskon” tueksi, käyttäkseni Sari Charpantierin nokkelaa ilmausta. ”Järjestyä häiritsevä on muutettava järjestykseen sopivaksi” sellainenkin seikka kuin rakkaus unohtaen. Viime aikoina on saanut tilaa kriittinen psykoanalyysi, joka jatkaa Freudin aloittamalla liberaalilla tiellä.

”Inhimillinen seksuaalisuus jumalallisena ongelmana” on Matti Hyrckin esseen otsikko. Se lähtee Melanie Kleinin ja Erich Neumanin kirjoituksista, jotka käsittelevät lapsen primitiivisiä mielikuvia Hallitsija, Häpeä ja Parantaja. Hyrck päätyy sanomaan: ”Julksen sitoutumisen akti – siis esimerkiksi avioliiton solmiminen tai homoseksuaalisen parisuhteen rekisteröiminen – on parhaimmillaan omiaan vahvistamaan... [ihmisen] kypsymisprosessia”.

Katja Kurri käsittelee terapeuttien hämmennystä homo-, lesbo-, bi- ja transparien kanssa ja kiteyttää osaamisensa ”Kymmeneksi käskyksi” HLBT-asiakkiden kanssa työskenteleville. Maarit Huuska jatkaa tätä pohtimalla sukupuolen monimuotoisuuden kohtaamista ammatillisesti.

Juha Kilpiän artikkeli kuvaa tuhansien opettajien kohtaamia asioita. Opettajista lienee suhteellisesti sama prosenttiosuus heteroita, homoja ja biseksuelleja kuin muustakin väestöstä. Asia on kuitenkin tabu koulumaailmassa. Suositellen artikkeleita opettajille, että he osaisivat kertoa oppilaille oikealla tavalla seksuaalisesta monimuotoisuudesta – seikka joka kouluissa sivuutetaan usein häveliäästi.

Yhteysliikkeen aktivisti, dia-

koniapappi Arja Penttinen, kuvaillee kokemuksensa kautta pappien ja sateenkaarikansan kohtaamista. Artikkelit tuo lohtua, kuten Liisa Tuovisenkin artikkeli kirjan lopulla. Ne ovat esimerkkejä homouden aiemmin pahimpiin tuomitsijoihin kuuluneen kansankirkkomme piiristä nousseista voimista, jotka toimivat kristillisyyden hengessä sortettujen puolesta.

Ex-gay-liikkeen asema ei ole Suomessa ainakaan toistaiseksi ollut kovin merkittävä, vaikka esimerkiksi Aslan ry yrittää levittää eheytymistarinoita. Tähän liittyvästä kertoo Katrina Lumikallio artikkelissa ”Konversioideologiat Suomessa”.

Osina samaa aihepiiriä käsittelee Jack Drescher artikkelissaan ”Seksuaalisuuden muutosterapioista”. Drescherin loistokas kirjoitus (joka on julkaistu alun perin anglikaanisen kirkon aineistona) käy läpi, miten homoudesta tehtiin noin sata vuotta sitten synnin lisäksi sairaus ja miten muun muassa Kinseyn tutkimukset 1940–1950-luvuilla muuttivat käsityksiä. Yhdysvalloissa sairausluokitus muutettiin vuonna 1973, Suomessa vasta vuonna 1981. Silti Yhdysvaltojen fundamentalistien piirissä virisi eheytyksieliike, joka uskottelee, että vain hetero on ehyt ja kristillisen uskon avulla homous häviää. Näyttöä tällaisista muutoksista ei ole. Drescherin mukaan jo muutositytykset ovat epäeettisiä.

Henkinen ja hengellinen

Kirjan kolmannessa osassa Liisa Tuovinen käsittelee henkisen ja hengellisen väkivallan ja seksuaalisen toiseuden välisiä asioita. Voi varovaisesti ounastella, että kansankirkkomme enemmistö on nykyisin Tuovisen linjoilla. Tuovinen

muistuttaa, että erilaisuuden tuomitseminen on vaikuttava vallankäytön muoto monissa uskonnollisissa yhteisöissä. Keinoina ovat vaikeutuminen, hiljaisuuteen ja piiloutumiseen pakottaminen. Tuovinen oli itse havahtunut näkemään aivopesun voiman eräässä tilaisuudessa. Aivopesun keinoja ovat ympäristöstä eristäminen, pelon nostaminen, pelastuksen tarjoaminen antajan ehdoilla, sitominen tiukasti ryhmään, rehellisen keskustelun kieltäminen, yhteisön ulkopuolelle sulkeminen jne. ”Ihmisen seksuaalisuus on valtaa haluavalle ikään kuin kahva, johon tarttua ja jonka kautta sitoa”.

Saanko olla totta? on hyödyllinen kirja paitsi ammattiauttajille myös meille muille.

Yhdysvaltojen kristillisten fundamentalistien homouden vastaisella työllä on niin heidän omassa maassaan kuin Afrikassa asti ollut ikäviä seuraamuksia, murhia myöten. Vahingollisia eheyttämistarinoita on rantautunut myös Suomeen. Itä-Eurooppa ei ole näissä asioissa poliittisen menneisyytensä takia vielä Länsi-Euroopan veroisessa tilanteessa. Meilläkin kuulee jopa kansan valitsemien ja maksamien edustajien suista uus-alkuellisia puheita mm. homoista ja lesboista. (Näitä on referoitu käsiteltävässä kirjassa). Asennemuutokset ovat hitaita kuin geologia, totesi Hannu Taanila useita vuosikymmeniä sitten.

Parikymmentä vuotta sitten pulpahti postmodernistisen filosofian piireissä esiin käsitys, että sukupuoli ja seksuaali-identiteetti olisivat sosiaalisia konstruktioita. Siinä mielessä toki niin onkin, että ihmisiä on iät ajat ajettu tiettyihin rooleihin, mutta ei siinä

merkityksessä, mitä ihmiset luonnostaan ovat. – Mitenhän postmodernisti selittänee sen, että moni suomalaisessa syrjäkylässä kasvanut poika ja tyttö on kehkeytynyt umpihomoksi tai umpilesboksi ihan itsestään, yhteisöissä, jotka eivät tienneet homoja tai lesboja olevan olemassakaan?

Olen ikäpolvea, joka uskoo edistykseen. Silti havahdun välillä ajattelemaan, että on hyvä seurata aikaa nähdäkseen, mistä suunnasta seuraava trendi tulee. Ei näet ole kulunut kovinkaan pitkää aikaa kirjan käsittelemien ongelmien aikaansaamisesta ja ylläpidosta. Suomessa vangittiin ja jopa kastroidiin homoja ja lesboja vielä puoli vuosisataa sitten ja terapiaihin ajautui moni myöhemminkin. Neuvostoliitossa homoja vietiin mielisairaloihin vielä noin 30 vuotta sitten. Saksan kaasukammiot kävivät täydellä teholla, kun olin lapsi.

Kirjoittaja oli Psyke ry:n puheenjohtaja 1970-luvulla.